

ДОКУМЕНТ ЗА ЛОКАЛНИ ПОЛИТИКИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА УСЛОВИТЕ ЗА ДОМУВАЊЕ НА РОМИТЕ ВО ОПШТИНА

КИЧЕВО

Проектот е финансиран од Европската Унија

Декември, 2019

Издавач:

Национален ромски центар

Ул „Доне Божинов“ 11/5,

1300 Куманово, Македонија

Тел: +389 31 427 558

E-mail: info@nationalromacentrum.org

Website: www.nationalromacentrum.org

Автор: Девелопмент солушнс ДООЕЛ-ДЕСО

Дизајн на корица и компјутерска подготовка: Зоран Величковски

Овој документ е подготвен во рамките на проектот „Поддршка за легализација на ромско домување“, имплементиран од страна на Национален Ромски Центар (НРЦ) од Куманово во партнерство со Симбиозис 12 од Куманово и ОРМ Бела Кула од Кичево, финансиран со поддршка на Европската Унија.

“Оваа публикација е изготвена со помош на Европската Унија. Содржината на публикацијата е единствена одговорност на Здружението Национален ромски центар (НРЦ) Куманово и партнерските организации Здружение Симбиозис 12 Куманово и Здружение ОРМ Бела Кула Кичево и на никаков начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Европската Унија”

СОДРЖИНА

Вовед	4
Методологија	5
Преглед на постоечки документи и податоци	5
Интервјуа со експерти и релевантни чинители	5
Интервјуа со жители од ромските заедници кои се фокус на истражувањето	6
Теренско набљудување на ромските заедници кои се фокус на истражувањето	6
Преглед на постоечки документи и податоци	7
Информации добиени од интервјуа со експерти и релевантни чинители	10
Информации добиени од интервјуа со жители од ромските заедници кои се фокус на истражувањето	11
Теренско набљудување на ромските заедници кои се фокус на истражувањето	12
Заклучок	14
Препораки	15
Користени извори	16

ВОВЕД

Домувањето е едно од најважните животни прашања кај секој поединец. Степенот и квалитетот на домувањето се силно поврзани со другите аспекти на животот, па оттука пристапот до решавањето на прашањето за соодветно домување е од круцијално значење. Квалитетот на животот воопшто, зависи од условите во кои живее лицето. Лошите услови за живеење индиректно носат проблеми од социолошка, економска, психилошка природа, со кои директно се соочува човекот. Обратно, обезбеденото прашање за домување во барем, основни услови, остава простор за напредок и развој на индивидуата на секое поле.

Ромите во нашата држава најчесто се населени во периферните делови на градските населби. Кога се во прашање условите во кои живее ромската заедница во Македонија, тие во голем дел се под стандардите за основно домување. Често немаат пристап до основни услови за живот, а на голем дел од нив живеалиштата им се изградени од лош квалитет. Некои делови од населбите со ромско население сеуште немаат квалитетна вода за пиење или електрична енергија.

При процесот на легализација на домовите, Ромите имаат реална потреба за помош во текот на цела таа постапка. Најголем проблем е можеби високото ниво на неписменост, што претставува посебен проблем за ромското население. Ова доведува до недоволна информираност, а не така ретко последиците од неинформираноста можат да доведат до трајни последици, со губење на нивните права доколку не се превземат чекори во предвидените рокови. Уште една од позначајните причини што ги спречува Ромите на патот кон легализиран дом, е фактот дека често, иако се запознаени со условите и можностите кои се нудат, тие не се во финансиска можност да започнат постапка за легализација. Поради овие, но и низа други причини, на Ромите им е потребна постојана правна поддршка во сите фази на постапката.

Целта на изготвувањето на еден ваков документ за локални политики, во кој од една страна се анализираат досегашните изготвени стратегии и останати документи, како и степенот на нивното имплементирање, а од друга страна - реалната состојба во која се наоѓа ромското население кога е во прашање домувањето, е да се даде дополнителен придонес во напорите за подобрување на правата на Ромите поврзани со легализација на ромските домови и урбанизација на ромските населби. Документот има за цел да обезбеди основа за развој на ефективни локални регулативи и иницијативи што ќе влијаат на подобрувањето на условите за домување.

МЕТОДОЛОГИЈА

За изготвување на овој документ за локални политики, кој во иднина би бил од големо значење за подобрување на условите за домување на Ромите во општина Кочани, извршена е анализа преку прибирање на примарни и секундарни податоци и информации. Примарните податоци се добиени преку интервјуа со официјални претставници на Општина Кичево, како и интервјуа со жители од ромските заедници кои се фокус на истражувањето. Секундарните податоци пак, се базирани на анализа на националните акциски планови и стратешки документи, како и од други објавени публикации, мислења и анализи.

Податоците кои беа предмет на анализа, се добиени преку следните методи:

- Преглед на постоечки документи и податоци (пр. планови, стратегии, анализи, извештаи, итн.)
- Интервјуа со експерти и релевантни чинители (пр. експерти од областа, претставници на општините, итн.)
- Интервјуа со жители од Ромските заедници кои се фокус на истражувањето.
- Теренско набљудување во Ромските заедници кои се фокус на истражувањето.

ПРЕГЛЕД НА ПОСТОЕЧКИ ДОКУМЕНТИ И ПОДАТОЦИ

Првата фаза од истражувањето опфати анализа на документацијата во писмен, фотографски и електронски формат. Целта беше најнапред да се обезбедат основни информации за реалната состојба на Ромите кога е во прашање домувањето и легализацијата на домовите.

Предмет на преглед беа официјалните документи од институциите, податоците обезбедени со слободен пристап до информации од јавен карактер, анализите на политики за легализација и урбанизација и нивна имплементација, како и извештаите од специјализирани агенции и организации, и слично. Кога е во прашање овој метод, тој има своевидно ограничување во однос на тоа дека истиот е изготвен исклучиво врз документацијата која е достапна во јавноста, како и според начинот на кој таа документација е презентирана и каков е нејзиниот квалитет.

Национален ромски центар

ИНТЕРВЈУА СО ЕКСПЕРТИ И РЕЛЕВАНТНИ ЧИНТЕЛИ

Целта на оваа фаза од методологијата беше да се соберат релевантни податоци преку интервјуа кои се спроведени со експерти и релевантни чинители.

Лицата кои беа интервјуирани се експерти во областа, со длабоко познавање на условите за домување на Ромите во државата и поддршка на ромските семејства во процесот на легализација на нивните домови.

Со официјалните претставници на Општина Кичево разговарав околу состојбата на ромските населби во општина Кичево, со посебен акцент на домувањето и самиот процес на легализација.

Беа структурирани прашања од отворен тип, на начин што од експертите се бараа детални одговори, со цел да се овозможи слобода на интервјуираните во изразувањето на своите ставови, без притоа да се понудат можни одговори на поставените прашања.

ИНТЕРВЈУА СО ЖИТЕЛИ ОД РОМСКИТЕ ЗАЕДНИЦИ КОИ СЕ ФОКУС НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Целта на оваа, претпоследна фаза од истражувањето беше прибирање на конкретни информации од страна на засегнатите жители во проблематиката.

Со овој метод беше предвидено да се соберат информации од прва рака, преку серија клучни прашања за темата, но истовремено и преку оставање доволно простор за нови прашања кои произлегоа како резултат на дискусијата.

Интервјуата беа отворени (но, со одредени насоки зададени однапред), со што тие се корисни за проценка на мислења и релевантноста на информациите.

За да биде овој метод успешен, најнапред треба да се дефинира целта и да се утврди кои информации се потребни, како и да се направи листа за потребните работи. Прашањата беа поставени на начин што интервјуираните имаа можност преку дискусија да ги изразат своите ставови.

ТЕРЕНСКО НАБЉУДУВАЊЕ НА РОМСКИТЕ ЗАЕДНИЦИ КОИ СЕ ФОКУС НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Финалната фаза од собирање на податоци опфати теренско набљудување на ромските заедници во општина Кичево. Целта на теренското набљудување беше да се изврши идентификација на проблемите со кои се соочуваат засегнатите жители преку мониторинг и проценка на актуелната состојба на заедниците.

ПРЕГЛЕД НА ПОСТОЕЧКИ ДОКУМЕНТИ И ПОДАТОЦИ

Според податоците од последниот спроведен попис во државата, во општина Кочаниромското население е застапено со 5.4%, или од вкупното население од 30.138 жители, 1.630 се Роми¹. Најголем дел од ромското население во Кичево населени на следните локации: „Пашино“, „Раштански Пат“, „Прилепска“, „Бела Кула“, „Скопска“, „Мексико“ и „Влашки Пат“.

Според податоците од Извештајот за социјалното мапирање², изготвен од страна на International DevelopmentEurope SL, проценката на ромската популација во Кичево е следната:

Населба	Домаќинства	Население
Пашино	150	600
Скопска	50	200
Бела Кула	35 - 40	140 - 160
Влашки Пат	50 - 70	200 - 280
Раштани	60	240
Прилепска	130	520
Мексико	150	600
Вкупно		2.300 - 2.400

Дел од локациите каде е населена ромската заедница во Кичево се опфатени во урбанистичката документација, како на пример Пашино, Скопска, Бела Кула. Останатите населби не се воопшто или некои делови од нив не се опфатени.³

1 Државен Завод за Статистика, Попис на населението, достапен на <http://www.stat.gov.mk/Publikacii/knigaXIII.pdf>

2 Извештај за социјално мапирање, AECOM International DevelopmentEurope SL, 2019

3 Информации добиени од интервјуата со официјални претставници на Општина Кичево

Во однос на големината на живеалиштата, околу 42% од становите се во категоријата помали од 50 м² по домаќинство. Врз основа на населбите, најранливите зони во оваа смисла (зони во кои има најмали живеалишта) се забележани во Прилепска (17%), Скопска (5%) и Влашки Пат (5%), каде што живеалиштата се во категоријата 17–30 м². Околу 23% од живеалиштата се со големина 51–71 м², со дистрибуција од 8% во Скопска и Мексико и 4% во Бела Кула. Зоните со најголеми живеалишта се во населбите Бела Кула (13%), Скопска (8%), каде што живеалиштата се поголеми од 71 м².⁴

Во јануари 2005 година е усвоена Националната Стратегија за Роми и развиени се четири Национални Акциони Планови за вработување, домување, здравство и образование. Заедно со Декадата за Роми 2005 – 2015 претставуваат први национални политички документи од овој карактер во државата чија цел е подобрување на условите на Ромите. Со оглед на важноста на областа што ја опфаќа, Стратегијата доби и втора верзија која е моментално важечка, а се надворзува на претходните заложби.⁵ Сепак, меѓународните извештаи за напредокот во процесот на интеграција и инклузија на Ромите во земјава покажуваат напорите остануваат недоволни на ова поле. Имено, последниот извештај на Европската Комисија за напредокот на земјата нагласува дена „имплементацијата на Стратегијата за Ромите (2014–2020) и соодветните акциски планови во домените образование, домување, род и здравство е постепена и останува уште многу да се направи. Владата покажува посветеност, но недостигот на мониторинг на средства за овие цели, како и слабата апсорпција на постоечки средства останува проблем“.⁶

Прашањето за домување во државата е опфатено со неколку закони:

- Закон за домување⁷;
- Закон за постапување со бесправно изградени објекти⁸; и
- Закон за субвенционирање на станбен кредит⁹.

Минималното домување треба да му биде обезбедено на секој граѓанин. Тоа вклучува задоволување на минимални просторни услови, опременост на станот со основна комунална инфраструктура како што се струја, вода и одвод и сообраќајна поврзаност на станот со населбата, односно градот, како и правната сигурност на поседување или користење на станот.

Соодветно домување освен елементите на минимално домување вклучува соодветна приватност и простор, физичка достапност, безбедност, конструктивна стабилност и трајност, осветлување, греење и вентилација, основна инфраструктура како што се довод, одвод и собирање на смет, квалитет на околината и фактори поврзани со здравјето, како и пристапност во однос на работата и основните услуги.¹⁰

Единиците на локалната самоуправа играат важна улога, бидејќи се задолжени одблизу да го регулираат домувањето. Тие, исто така, се одговорни за развојот на инфраструктурата, урбанистичкото планирање и катастарските регистри, но многу Роми не се запознаени со комплексните институционални структури што ги обликуваат овие политики и, затоа, во голема мера зависат од добрата волја на носителите на одлуки.¹¹

Првите национални документи за подобрување на состојбата на ромското население се изготвени пред петнаесетина години, но и покрај тоа можеме да забележиме дека нема некој значителен поголем напредок. Потребен е поголем интензитет и застапеност на мерките.

4 Извештај за социјално мапирање, AECOM International Development Europe SL, 2019

5 Стратегија за Роми 2014 - 2020, Министерство за Труд и Социјална Политика, достапна на <http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/strategii/Strategija%20za%20Romite%20vo%20RM%202014-2020.pdf>

6 European Commission, North Macedonia 2019 Report, 2019, достапен на: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-north-macedonia-report.pdf>

7 Закон за домување, 2012, достапен на http://www.rkd.gov.mk/sites/default/files/PTV_Zakon_za_domuvanje_38_21032012.pdf

8 Закон за постапување со бесправно изградени објекти, 2011, достапен на <https://cutt.ly/ge2F65t>

9 Закон за субвенционирање на станбен кредит, 2019, достапен на <https://cutt.ly/me2ZqMn>

10 Чл.8, Закон за домување, 2012, достапен на http://www.rkd.gov.mk/sites/default/files/PTV_Zakon_za_domuvanje_38_21032012.pdf

11 Ромите во Република Македонија: Предизвици и нееднаквости во домувањето, образованието и здравствената заштита. Меѓународна група за малцински права, 2018, достапно на https://minorityrights.org/wp-content/uploads/2018/11/MRG_Brief_Mac_MAC_Nov18.pdf

ИНФОРМАЦИИ ДОБИЕНИ ОД ИНТЕРВЈУА СО ЕКСПЕРТИ И РЕЛЕВАНТНИ ЧИНИТЕЛИ

Дел од локациите каде што живее ромското население не се дел од урбаните планови. Во најголем процент од случаите, бесправните градби се градени вон плански опфат, но и во случаи кога се работи за плански опфат – истиот не е соодветен. Проблемот со домувањето и легализацијата на истото е тесно поврзан со урбанизацијата, бидејќи доколку нивниот дом не е дел од урбанистички план, на жителите не може да им се обезбедат услови достоинствени за современ живот. Ова, како што беше наведено и претходно, има мултиплицирачко негативно влијание врз повеќе сфери клучни за социјалното вклучување: пристап до образование, вработување, пристап до јавни услуги.

Населбите Пашино, Скопска, Бела Кула, каде е населена ромската заедница се опфатени во планската документација.¹²

Официјалните претставници на Општината потврдија дека во Советот на Општината има вработен од ромска етничка заедница, кој конкретно повеќе е задолжен за образованието, но секако им помага на Ромите во врска со сите прашања. Тие исто така посочија дека секој вработен во Општината им стои на располагање кога сакат да дој-

¹² Информации добиени од интервјуата со официјални претставници на Општина Кичево

дат и да постават прашање или да се информираат за одредена област.

Интервјуираните експерти наведоа дека ромските жители главно поднесуваат барања за легализација на бесправно изграден објект. Информираа дека имаат добиено околу 13 000 барања за легализација, но немаат конкретни информации колку од нив се поднесени од страна на ромски граѓани бидејќи не вршат селекција на граѓаните.

Претставниците на Општината истакнаа дека се преземаат максимални напори за овозможување на соодветни услови за домување на ромско население во Кичево.

За лошите услови во „Прилепска“ нагласија дека таа локација не е предвидена за домување, дека жителите таму се населени незаконски и затоа не им се обезбедени соодветните услови за живот.

Во соработка со Министерството за труд и социјална политика, имаат обезбедено социјална зграда, како и бараки во кои се сместени социјално загрозени фамилии, меѓу кои има и ромски граѓани.¹³

¹³ Информации добиени од интервјуата со официјални претставници на Општина Кичево

Фотографија: Ирсан Јашаровски

ИНФОРМАЦИИ ДОБИЕНИ ОД ИНТЕРВЈУА СО ЖИТЕЛИ ОД РОМСКИТЕ ЗАЕДНИЦИ КОИ СЕ ФОКУС НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Поголем дел од интервјуираните жители се изјаснија дека имаат поднесено барање за легализација за нивните домови. Оние кои за жал не биле во можност да започнат постапка, е поради фактот што немаат потребна документација за започнување на постапка, односно месечни сметки за електрична енергија и вода. Најголем дел од соговорниците кои кажаа дека ги легализирале своите домови живеат во Раштани или Бела Кула.

Соговорниците однаселбата „Прилепска“ потенцираа дека немаат ни минимални услови за живот. Кај голем дел од нив прозорците се покриени со најлони, а исто така се приклучени на нелегален начин со електрична енергија. Улиците е калливи и тешко проодни, а по некои од нив не е возможно движење со автомобил.

Интервјуираните од другите населби одговорија дека главно улиците се асфалтирани, со исклучок на некои, а имаат и пристап до електрична енергија, вода и канализациона мрежа.

ТЕРЕНСКО НАБЉУДУВАЊЕ НА РОМСКИТЕ ЗАЕДНИЦИ КОИ СЕ ФОКУС НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Според теренската посета на ромските населби може да се заклучи дека „Прилепска“ е во најлоша состојба. Домовите на жителите кои живеат во таа населба се главно направени од картон или друг вид на некавалитетен материјал. Исто така може да се забележи и дека прозорците им се покриени со најлон, што не само што не ги задоволуваат најбазичните стандарди за домување, претставуваат и ризик по здравјето на нивните станари, но и опасност од пожари. Целосниот впечаток на условите во населбата е дека истата нема ни минимални услови за живот. Жителите на оваа локација имаат и сериозен проблем со електричната енергија.

Од сите населби каде што е застапено ромското население, најдобри услови има во Скопска и Бела Кула. Има целосна инфраструктура и улици покриени со асфалт. Пашино е исто така населба која има добри услови каде поголемиот дел од улиците се асфалтирани. Кај населбите Раштани, Мексико и Влашки пат се асфалтирани само главните улици.

Некои од домовите нема соодветен пристап до куќите поради тесните и непроодни улици кои го обиколуваат нивниот дом.

ЗАКЛУЧОК

Домувањето е тесно поврзано со сите аспекти на животот на поединецот. Иако домувањето најчесто се поврзува само со локацијата на која поединецот престојува, без притоа да се поврзе со другите области, како што се образованието, економската активност, здравството и друго. Квалитетната инфраструктура на населбите е неопходен предуслов за развојот на заедницата и квалитетот на живот на нејзините граѓани.

Секој поединец има право на минималното домување, кои ги содржи минималните просторни услови, опременост на домот со основна комунална инфраструктура како што се струја, вода и одвод и сообраќајна поврзаност на станот со населбата, односно градот, како и правната сигурност на поседување или користење на станот.

Соодветно домување вклучува соодветна приватност и простор, физичка достапност, безбедност, конструктивна стабилност и трајност, осветлување, греење и вентилација, основна инфраструктура како што се довод, одвод и собирање на смет, квалитет на околината и фактори поврзани со здравјето, како и пристапност во однос на работата и основните услуги¹⁴.

Според извршената анализа со која се опфатени податоците добиени со преглед на националните акциски планови и стратешки документи, публикации, мислења и анализи преку разговор со стручни лица од областа, официјални претставници на Општина Кичево како и интервјуа со жители од ромските заедници кои се фокус на истражувањето, може да се заклучи дека од страна на Општината има заложби за подобрување на услови за живот на Ромите од овој град.

Но сепак, има доста проблеми со кои ромското население сеуште се соочува. Треба да се продолжи и да се подигне нивото на вложување во овие населби, бидејќи само така ромското население ќе ги ужива истите услови како и останатите граѓани.

Кога станува збор конкретно за постапката за легализација, може да се забележи дека најголем број од граѓаните го искористиле рокот за поднесување на барање за легализација на бесправно изградените објекти.

¹⁴ Чл.8, Закон за домување, 2012, http://www.rkd.gov.mk/sites/default/files/PTV_Zakon_z_a_domuvanje_38_21032012.pdf

ПРЕПОРАКИ

Од погоре анализираниите информации и податоци може да се заклучи дека Општина Кичево има преземеноодредени мерки и вложилаво решавање на проблемите на ромското население. Сепак, сеуште има значајни проблеми со кои се среќаваат граѓаните.

Како еден од главните приоритети на Општината и во наредниот период треба да биде асфалтирањето на сите преостанати улици, вклучувајќи ги секако и улиците со претежно ромско население, како и коригирање на веќе постоечките кои не се во најдобра состојба.

Потребно е да се изнајде соодветно решение за населбата „Прилепска“, бидејќи жителите од оваа населба секојдневно се соочуваат со огромни проблеми и кои се на работ на преживувањето.

Исто така е потребно да се продолжи со иницијативата за дополнителни обезбедување социјални станови за најзагрозените семејства.

Се наметнува прашањето што ќе биде со ромските семејства и нивните идни домови откако мерката за легализирање на бесправните објекти по минимален износ полека доаѓа до својот крај. Како во иднина социјално загрозените Роми ќе ги легализираат своите домови? Оттука, неопходно е продолжување на оваа мерка, но овојпат преиначена во редовно легализирање на објектите по минимален износ за сите социјално загрозени семејства, без разлика на етничката припадност нормално. Со ова би се одбегнале голем број на бесправно изградени објекти во иднина.

Постапката за легализација на домовите, е премногу комплицирана и бавна за ромското население. Мора да се изнајде начин, како секојдневно да им се помага при целиот тој процес на овие жители.

Преземање на конкретни мерки кога е во прашање едукацијата и образованието генерално, е еден од најважните аспекти за подобрување на животот на Ромите на долг рок.

Изготвување на систем за обработка на податоци за ромско население, кој би ја отсликувал состојбата со домувањето на ромската популација би помогнал во голема мера. Редовно ажурирање на дата база каде ќе се прибираат информации за ромското население локално ниво.

Разбирливо е дека ваква можеби база досега не е направена поради фактот што истата може да биде сфатена и како дискриминација кон ромското население, но гледано од друг аспект, поседувањето на овие податоци би било од огромна помош за поефикасно и поефективно решавање на проблемите на Ромите, не само кога е во прашање домувањето и легализацијата на истото, туку и подобрувањето на условите за живот воопшто.

КОРИСТЕНИ ИЗВОРИ

- Закон за домување, 2012
- Закон за постапување со бесправно изградени објекти, 2011
- Закон за субвенционирање на станбен кредит, 2019
- Национален акционен план за домување 2016 – 2020, Министерство за Труд и Социјална Политика, 2016
- Стратегија за Роми во Република Македонија 2014–2020, Министерство за Труд и Социјална Политика, 2014
- Иднината на Националната Стратегија за Роми, Проект: “Мрежа на Ромски граѓански организации одговор на Ромската заедница”, 2014
- Ромите во Република Македонија: Предизвици и нееднаквости во домувањето, образованието и здравствената заштита, Меѓународна група за малцински права, 2018
- Извештај во сенка – Спроведувањето на Стратегијата за Роми во Р. Македонија за 2017 година, Центар за економски анализи – ЦЕА, Институт за Истражување и Анализи на Политики – Ромалитико, 2018
- Заедницата на Роми во Република Македонија – Состојби и предизвици водомувањето и здравството, Хуманитарно и добротворно здружение на Ромите “Месечина“ Гостивар, 2007
- European Commission, North Macedonia 2019 Report, 2019, достапен на: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-north-macedonia-report.pdf>
- Извештај за социјално мапирање, AECOM International Development Europe SL, 2019
- Јавна Кампања за ромски заедници, РОМА СОС Прилеп, 2019, достапно на <http://romasosprilep.org/wp-content/uploads/2017/05/Javna-kampanja-vo-8-opstini-WEB.pdf>

